

КОЗАЦЬКА СТАРШИНА БУЗЬКОГО КОЗАЦЬКОГО ВІЙСЬКА: ОСОБЛИВОСТІ ЕТНІЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО СКЛАДУ

У даній статті на основі архівних документів Державного архіву Одеської області та Російського державного військово-історичного архіву складено просопографічний портрет старшини Бузького війська.

Основним питанням, яке підіймається у статті стало висвітлення їх етнічного та соціального складу. Окремим аспектом досліджується участь старшини у військових кампаніях під час російсько-турецьких (1787–1791 та 1806–1812 рр.) та війни з Наполеоном 1812 року.

В дослідженні також вперше публікуються матеріали (рапорт та формулярні списки) з фонду ф. 1 «Канцелярія Новоросійського і Бессарабського генерал-губернатора» Державного архіву Одеської області.

Ключові слова: Бузьке козацьке військо, старшина, просопографічний портрет, етнічний склад, військові компанії.

Alisa Lozheshnik, Aleksandr Lozheshnik

Cossack elder of the Bug Cossack army: features of ethnic and social composition

At the end of the XVIII – the beginning of the XIX centuries. in the south of Ukraine, irregular Cossack troops were formed, which took an active part not only in the liberation of the South Ukrainian region from the invaders, but also in its colonization. The place of the deployment of the Bug army was the territory of the modern Mykolayiv region.

In this article, based on an analysis of previously published studies (A. Petrov, O. Mikhailovsky-Danilevsky, A. Rudkovsky, A. Zyablovsky, A. Skalkovsky, V. Lobachevsky, V. Semenov-Tian-Shansky, O. Bagaliy-Tatarinova, O. Druzhinina, I. Khioni, O. Doroshenko), which reveal some aspects of the life of the senior officers of the Bug army, and the newly-discovered documents of the State Archives of the Odessa Region and the Russian State Military Historical Archive, a pro-portrait portrait of the Bugskiy Sergeant foreman was drawn up.

The main attention during the compilation of the prosopographical portrait was given to the illumination and comparison of the ethnic and social composition of the Starchinsky Corps in different periods of the army's existence; the question of the reciprocal influence of the sources of its acquisition and the social status of the foremen. The participation of the foreman in military campaigns during the Russo-Turkish (1787–1791 and 1806–1812) wars and the war against Napoleon in 1812 was considered a separate aspect; her colonial and patronage activities in the south of Ukraine.

The study also published materials for the first time (the report of Ataman Colonel Kantakuzen and the lists of Bug military commanders), which are in the first fund of the «Office of the Novorossiysk and Bessarabian Governor-General» of the State Archives of the Odessa Region and illustrate the procedure for awarding the next military rank by the example of the Moraitov 1, The Musties 1, Birzula, Tsvetova, Tryanova and Kapustin.

Key words: Bug Cossack army, foreman, prosopographical portrait, ethnic composition, social status, military campaigns, participation in colonization, patronage activities.

Аліса Ложешник, Олександр Ложешник

Казацкая старшина Бугского казачьего войска: особенности этнического и социального состава

В данной статье на основе архивных документов Государственного архива Одесской области и Росийского государственного военно-исторического архива составлен просопографічний портрет старшини Бугского войска.

Основным вопросом, который поднимается в статье стало освещение их этнического и социального состава. Отдельным аспектом исследуется участие старшини в военных кампаниях во время русско-турецких (1787-1791 и 1806-1812 гг.) и войны с Наполеоном 1812 года.

В исследовании также впервые публикуются материалы (рапорт и формулярные списки) из фонда №1 «Канцелярия Новороссийского и Бессарабского генерал-губернатора» Государственного архива Одесской области.

Ключевые слова: Бугское казачье войска, старшина, просопографічний портрет, этнический состав, военные компании.

На межі ХХ–ХХІ ст. усе більшого значення набула персоніфікація історії, що ставить в основу подій та явищ минулого людину з її здібностями, громадянською позицією та конкретними вчинками. Посилений інтерес до особи в історії вимагає від сучасних дослідників не лише написання біографії, перерахування та уточнення окремих фактів, дат, але й поглибленого вивчення особистості людини, в усій багатогранності її соціально-психологічних та індивідуальних рис.

В умовах активного запровадження до наукового обігу нових джерел історикам стає доступним цінний матеріал просопографічного характеру, який дає змогу створити «живі» портрети відомих людей, відтворити їх образи у сукупності позитивних і негативних сторін життєпису, не замкнутого у статичні рамки «сухої» біографії.

Наприкінці ХVІІІ – в першій половині ХІХ ст. на півдні України діяли іррегулярні війська: Чорноморське, Катеринославське, Бузьке, Усть-Дунайське Буджацьке, Азовське, Дунайське (Новоросійське), що були сформовані для захисту та укріплення південноукра-

їнських рубежів, визволення територій Південної України від Османського панування, сприяння поверненню запорожців з-за Дунаю. У даній статті здійсимо реконструкцію просопографічного портрета старшини Бузького війська, створеного напередодні російсько-турецької війни 1787–1791 років.

Інформацію про основні етапи життєдіяльності старшини можна знайти у багатьох статтях та монографіях дослідників, серед яких слід назвати А. Петрова¹, О. Михайловського-Данилевського², А. Рудковського³, Є. Зябловського⁴, А. Скальковського⁵, В. Лобачевського⁶, В. Семенова-Тянь-Шанського⁷, О. Багалій-Татарінову⁸, В. Глинка⁹, О. Дружиніну¹⁰, Б. Абаліхіна¹¹, В. Бабкіна¹², Л. Бескровного¹³, І. Хіоні¹⁴, О. Дорошенко¹⁵. Але її замало, щоб сформулювати уявлення про дослідника як особистість.

У документальній спадщині старшини наявний комплекс джерел, що містять хоч і фрагментарний, але важливий просопографічний матеріал, які зберігаються в архівосховищах України та Російської Федерації. Найціннішим джерелом являються формулярні та послужні списки, у яких зазначені імена, по батькові,

¹ Петров А. Н. Война России с Турцией 1806–1812 гг. / А. Н. Петров. – СПб. : Военная тип., 1885. – Т. 1 : 1806 и 1807 гг. Михельсон и Мейндорф. – 414 с.

² Михайловский-Данилевский А. И. Описание Отечественной войны 1812 г. / А. И. Михайловский-Данилевский. – СПб. : Тип. Штаба Отдельного Корпуса Внутренней Стражи, 1843. – Ч. 2. – 436 с.

³ Рудковский А. Сведения о Бугских казаках / А. Рудковский // Киевская старина. – 1882. – Т. 4, ноябрь. – С. 389–391.

⁴ Зябловский Е. Ф. Статистическое описание Российской империи в нынешнем ее состоянии с предварительными понятиями о статистике и с общим обзорением Европы в статистическом виде / Е. Ф. Зябловский. – СПб. : В Морской тип., 1815. – Ч. 3. – 392 с.

⁵ Скальковский А. А. Еще о бугских казаках / А. А. Скальковский // Киевская старина. – 1882. – Т. 4, декабрь. – С. 598–603; Его же. К истории бугских казаков // Киевская старина. – 1883. – Т. 6, май. – С. 186–187.

⁶ Лобачевский В. Бугское казачество и военные поселения : литературные наброски о. Владимира Лобачевского / В. Лобачевский // Киевская старина. – 1887. – № 12. – С. 591–626.

⁷ Россия. Полное географическое описание нашего Отечества. Настольная дорожная книга для русских людей: [в 19 т.] / [сост. Б. Г. Карпов, П. А. Федулов, В. И. Каратыгин и др.]; под ред. В. П. Семенова-Тянь-Шанского. – СПб.: тип. А. Ф. Девриена, 1910. – Т. 14: Новороссия и Крым (Бессарабская, Херсонская, Таврическая, Екатеринославская губернии, область войска Донского, Ставропольская губерния). – 983 с.

⁸ Багалій-Татарінова О. Д. Нариси з історії військових поселень на Україні / О. Д. Багалій-Татарінова // Науковий збірник Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури. З історії селянських рухів на Лівобережній Україні. – Харків: Держ. вид. України, 1927. – № 5. – С. 93–153.

⁹ Глинка В. М. Военная галерея Зимнего дворца / В. М. Глинка, А. В. Помарнацкий. – 2-е изд., испр. и доп. – Л. : Аврора, 1974. – 204 с.; Его же. Записки о 1812 г. – СПб. : в тип. Имп. Российской акад., 1836. – 362 с.

¹⁰ Дружинина Е. И. Южная Украина в 1800–1825 гг. / Е. И. Дружинина. – М. : Наука, 1970. – 388 с.

¹¹ Абаліхін Б. С. Український народ у Вітчизняній війні 1812 р. / Б. С. Абаліхін. – Київ: Держполітвидав УРСР, 1962. – 63 с.

¹² Бабкин В. И. Народное ополчение в Отечественной войне 1812 г. / В. И. Бабкин. – М.: Социально-экономическая литература, 1962. – 212 с.

¹³ Бескровный Л. Г. Русская армия и флот в XIX в. / Л. Г. Бескровный. – М. : Наука, 1972. – 616 с.

¹⁴ Хіоні І. А. Бугские казаки и их борьба против феодально-крепостнического гнета (последняя четверть ХVІІІ – первая четверть ХІХ вв.) : дис. ... канд. ист. наук / И. А. Хіоні. – Одесса, 1973. – 195 с.; Його ж. До історії заселення Побужжя (Бузьке козацьке військо 1769–1817 рр.) // Український історичний журнал. – 1965. – № 8. – С. 126–128.

¹⁵ Дорошенко О. М. Рід Скаржинських в історії Південної України (середина ХVІІІ – початок ХІХ століття) / О. М. Дорошенко. – Миколаїв, 2011. – 164 с.

вік, родинні зв'язки, походження, служба у війську та участь у військових операціях. Доповнюють інформацію про старшин, як за конкретний проміжок часу так і ретроспективно: «Відомості» і «Послужні та іменні списки» про службу старшин, справи про надання чинів та звільнення у відставку¹⁶, «Відомості» про майновий статок наказних отаманів та старшин (П. Скаржинського, І. Касперова, Є. Богданова). Дані документи мають виняткове значення, тому що не дублюються іншими джерелами. Вони найкраще допомагають в дослідженні соціального походження старшини, її етнічного складу, причин вступу до козацтва, важливих моментів соціально-економічної та воєнної історії війська.

Створене напередодні російсько-турецької війни 1787–1791 рр. Бузьке військо комплектувалось за зразком Чорноморського та Донського військ, тобто в кожному полку служило: п'ять полкових осавулів, п'ять сотників, п'ять хорунжих, один квартирмейстер, один писар, 483 урядники та козаки¹⁷. Відповідно у трьох полках окрім військового отамана служило три полковники, 15 полкових осавулів, 15 сотників, 15 хорунжих, три квартирмейстри. Слід зазначити, що під час комплектування старшинського корпусу перевагу віддавали штабта обер-офіцерам і лише після цього добирали відповідну кількість із шанованих старшин війська. Разом з тим, в кожному полку могли служити «надкомплектні» старшини, які «очікували своєї черги» для підвищення. Так, зокрема, наприкінці XVIII ст. у війську служило: в першому полку 38, в другому – 48, в третьому – 55 старшин, тобто 141 особа, окрім полкових писарів, які набирались на службу з офіцерських дітей після певної підготовки при Військовій канцелярії¹⁸. Чисельність комплекту кожного полку збільшилася 31 серпня 1803 р., коли до них було зараховано десять урядників (п'ять старших і п'ять молодших)¹⁹.

Призначення офіційних чинів залежало від імператора, військового отамана та колезького інспектора, а у військовий час – від командуючого армією чи корпусом. Прийняття офіцерів по війську могло відбуватись лише на існуючі вакансії, щоб чини не перевищували встановленої кількості, за спільним поданням військового отамана та Військової канцелярії на ім'я імператора через Херсонського воєнного губернатора, а під час війни через командуючого армією чи корпусом військ, до складу яких входила старшина Бузького війська, за поданням похідного отамана або полковників. Винятком із встановленого порядку були лише випадки, коли на службу відряджались одночасно всі три полки, а старшин через перебування на різних посадах по внутрішній службі або через хворобу не вистачало. В таких випадках військовий отаман разом з Військовою канцелярією на свій розсуд призначали до полків зауряд-старшинами здібних урядників та козаків, які заслуговували на довіру. Згодом тих з них, які проявляли на зайнятій посаді старанність та мужність, призначали на вакантні посади²⁰.

При поданні на призначення враховувалось не лише старшинство, а й здатність до проходження служби та достоїнства, а під час війни відмінна хоробрість та розторопність, виявлені під час військових кампаній. Проте, коли в поданні хтось із старшин за погане несення служби чи з інших причин був позбавлений підвищення, офіцер мав це аргументувати²¹.

На основі наказу військової колегії від 22 березня 1798 р. чини Бузького війська прирівнювались до табельних чинів регулярної армії: полковникам надавались чини майорів, осавулам – ротмістрів, хорунжим – корнетів, сотникам – поручиків, квартирмейстри прирівнювались до квартирмейстрів регулярних військ²².

Етнічний та соціальний склад війська, особливо в перші роки його функціонування,

¹⁶ Русский государственный военно-исторический архив (далі - РГВИА), ф. 13, оп. 1/107, д. 21. – 16 л.; РГВИА, ф. 13, оп. 1/107, д. 38, 26 л.; РГВИА, ф. 13, оп. 1/107, д. 94, 23 л.; РГВИА, ф. 846, оп. 1, д. 2415, 730 л.

¹⁷ РГВИА, ф. 846, оп. 16, д. 341, л. 210.

¹⁸ РГВИА, ф. 846, оп. 16, д. 341, л. 297.

¹⁹ Там само, л. 197.

²⁰ РГВИА, ф. 846, оп. 16, д. 341, л. 423.

²¹ Там само, л. 299.

²² Там само, л. 294.

визначався джерелами комплектування та поповнення. Його «строкатість» мала декілька причин. Однією з них був масовий вступ до Бузького війська різних станів та національностей. Так, зокрема, в 1796 р. за наказом Катерини II козаками стали 3796 душ кріпаків князя Г. Потьомкіна, які за бойові заслуги були удостоєні офіцерських чинів²³; у 1790 р. завдяки волонтерській діяльності волоських князів Івана та Миколи Кантакузенів військо поповнилося вихідцями із Молдавського та Волоського князівств²⁴.

Подібні «заходи» вербування проводились і пізніше. Так, в 1806 р. полковник М. Кантакузен за допомогою підполковника Бицилія, полкового осавула Шеміюта, ротмістра Гулдірія, сотників Петруліна та Грибовецького, прапорщика Самаріна, військових урядників Ромоданова та Боднирського записав на службу до 2000 осіб (серед них були й болгары), з яких були сформовані чотири молдавських волонтерських полки в Кишиніві (перший і третій – піші, другий і четвертий – кінні)²⁵.

Окрім етнічної «строкатості» старшина Бузького війська характеризувалась і неоднорідністю «соціального походження». Серед старшини були представники шляхетства: малоросійського (Дорофей Васильєв, Гнат Радіонов, Федір Янчєков, Микита Ставицький, Григорій Колесніков, Данило Бутовський, Кирило Глоба, Микита Гардовий), польського (Дмитро Боленовий, Олексій Латка, Данило Грометин, Олексій Хмельницький, Федір Потєскі, Григорій Степанов, Іван Салтиновці), молдавського (Семен Попов, Степан Жекул, Євстафій Фурке, Гаврило Бахта, Андрій Коврин); російського дворянства (Спиридон Пузан). Окрім того бузькими старшинами були греки (Мораїтов Степан), грузини (Петро Же-

ребо), угорці (Йосип Іванов), серби (Матвій Газда), вихрещені турки (Микола Пдопов, Олександр Ясний), чеченці (О. Чеченський) тощо²⁶.

Слід зазначити, що неоднорідність соціального становища старшини істотно впливала на просування по щаблях кар'єрних сходів. Якщо дворяни дуже швидко їх долали, то «козацькі діти» своє підвищення в буквальному сенсі «виборювали» в битвах з ворогом. До того ж своє право на дворянство старшини «з козацьких дітей» отримували лише у разі надання їм дійсного чину за військові подвиги та одержання ордена²⁷. Так, І. Краснов²⁸, розпочавши військову службу козаком, у 1785 р. став поручиком, а 8 червня 1803 р. – військовим отаманом Бузького війська.

Головним обов'язком старшини був захист рідних земель від загарбників під час воєнних дій. Беручи активну участь у всіх військових операціях, що проходили на території Російської імперії наприкінці XVIII – на початку XIX ст. вони зарекомендували себе відважними воїнами та гарними організаторами.

Так, наприклад, в російсько-турецькій війні 1787–1791 рр. старшина неодноразово вступала в сутички з ворогом на підходах до Очакова. Зокрема, на чолі з полковником П. Скаржинським 27 червня 1788 р. вони здобули перемогу в бою з турками, які переважали їх чисельно²⁹, а 6 грудня 1788 р. брали безпосередню участь під час штурму Очаківської фортеці, коли було поранено кулею в груди полковника П. Скаржинського.

Брала безпосередню участь старшина і під час штурму фортеці Хаджибей 14 вересня 1789 року. Варто відзначити, що про взяття Хаджибея, згідно з ордером князя Г. Потьомкіна від 16 вересня 1789 р., повідомив головнокомандуючого саме полковник П. Скаржинський³⁰.

²³ Там само, л. 294.

²⁴ РГВИА, ф. 846, оп.16, д.341, л.198; *Анцупов И. А.* Казачество российское между Бугом и Дунаем / И. А. Анцупов. – Кишинев, 2000. – С.251–252.

²⁵ *Скальковский А. А.* К истории бугских казаков / А. А. Скальковский // Киевская старина. – 1883. – Т. 6, май. – С. 186–187.

²⁶ РГВИА, ф. 490, оп.1, д.618, л.190.

²⁷ *Анцупов И. А.* Указ. соч. – С. 75.

²⁸ *Бачинська О. А.* Козацтво в «післякозацьку» добу української історії (кінець XVIII–XIX ст.). / О. А. Бачинська. – Київ : Вища школа, 2011. – С. 62.

²⁹ *Суворов А. В.*: збірник документів / под. общей ред.: А. В. Сухомлина, В. Д. Стырова. – М.: Военное издательство военного министерства СССР, 1951. – Т.2. – С. 322; РГВИА, ф. 846, оп. 1, д. 2415, л. 306.

³⁰ Хаджибей-Одеса та українське козацтво (1415–1797 рр.): до 210-ї річниці штурму Хаджибейського замку: зб. наук. статей, матеріалів та републікацій / [Т. Г. Гончарук, С. Б. Гуцалюк, І. В. Сапожніков, Г. В. Сапожнікова]. – Одеса: ОКФА, 1999. – С. 138.

Під час Ізмаїльської кампанії, 2 грудня 1790 р., бунці розбили 35-тисячний гарнізон на чолі з турецьким генералом Мехмет-Пашою, а 11 грудня 1790 р. брали участь у штурмі фортеці Ізмаїл. В основному вони входили до четвертої колони бригадира і кавалера В. Орлова, окрім 180 осіб на чолі з полковником П. Скаржинським та капітанами Г. Пламенцом, Г. Юрашем, підпоручиками О. Капустою та О. Пруєвим³¹, що входили до шостої колони бригадира І. Горича.

В деяких випадках старшина об'єднувала козацькі загони декількох іррегулярних військ, щоб вступити у бій із ворогом, який був у декілька разів більшим: 18 червня 1789 р. під час бою під Бендерами вони об'єдналися з козаками Донського війська на чолі з І. Ісаєвим та кіннотою Чорноморського війська, яку очолював кошовий отаман З. Чепіга³²; або входило до складу корпусів регулярних військ: 26–31 липня 1791 р. бились з ворогом у складі корпусу князя М. Рєпніна³³.

Під час російсько-турецької війни 1806–1812 рр. старшина очолювала підрозділи козаків Бузького війська³⁴ у складі Молдавського корпусу під керівництвом генерала від кавалерії А. Тормасова, згодом генерала від кавалерії барона Мейєндорфа. У складі трьох полків, на чолі з майором Єльчаніновим (командиром першого полку в 1803–1812 рр.), майором Беляєвим (командиром другого полку з 1803 р.) та майором К. Селістрановим (командиром третього полку) вони брали участь у військових діях на території Бессарабії, Молдови і Волощини: перший та третій полки – в облозі фортеці Ізмаїл, другий полк,

перебуваючи у складі Молдавської армії, – на території Дунайських князівств³⁵.

Під час Наполеонівської війни 1812 р. три полки козаків Бузького війська входили до складу Третього піхотного корпусу генерала М. Платова Першої Західної армії, загону Д. Давидова³⁶. Козаків першого полку очолював осавул С. Жекул, а з 20 липня 1812 р. – ротмістр (з кінця 1812 р. – полковник) О. Чеченський, другого полку – військовий полковник М. Немцо-Петровський, третього полку – майор К. Селістранов.

Окрім вищезгаданих полків, Бузьке військо добровільно і за власні кошти сформувало та забезпечило кінними ескадрон із 111 козаків на чолі з В. Скаржинським, сином генерал-майора П. Скаржинського та дружину (полк) із 500 козаків. Окрім того, для поповнення діючих на фронті бузьких полків було підготовлено команду із 500 козаків, «щоб ними замінити втрати в рядах своїх товаришів», але в зв'язку з епідемією чуми на території Херсонської губернії вона виконувала обов'язки карантинної служби в Одесі³⁷.

Уряд високо оцінив героїзм старшини за участь у бойових діях, які проходили на території Російської імперії кінця XVIII – першої половини XIX ст., нагородивши їх орденами, медалями та чинами.

Так, за героїзм в російсько-турецькій війні 1787–1791 рр. старшина нагороджена трьома орденами, двома Золотими хрестами та двома медалями. Зокрема, за участь в Очаківській кампанії нагороджені: полковник П. Скаржинський орденом Святого Георгія III ступеня та Золотим хрестом «За службу і хоробрість»³⁸,

³¹ Собрание разных полученных от главнокомандующих армиями и флотами ко двору донесений: с подлинников присылаемых в Имп. Академию наук для напечатания в Ведомостях / [сост. А. М. Грибовский]. – СПб. : Имп. Акад. наук, 1789–1791. – С. 61, 69.

³² Дружина Е. И. Указ. соч. – С. 169.

³³ Собрание всех помещенных в Ведомостях обеих столиц, с 1787 по 1791 год включительно, реляций о военных действиях против неприятелей Российской империи / [сост. А. М. Грибовский]. – М.: Университетская тип. у В. Огорокова. – 1791. – Ч. 1. – С. 103.

³⁴ Державний архів Одеської області (ДАОО), ф. 1, оп. 218, спр. 7, арк. 928-934 зв.; ДАОО, ф. 1, оп. 218, спр. 8, арк. 83-85; РГВИА, ф. 490, оп. 1, д. 618, л. 336-372.

³⁵ Петров А. Н. Указ. соч. – С. 115.

³⁶ Васильев А. А. Русские соединенные армии при Бородине 24–26 августа 1812 г.: состав войск и численность / А. А. Васильев, А. А. Елисеєв. – М., 1997. – С. 63–64, 69.

³⁷ Столетие Военного министерства. 1802–1902. Главное управление казачьих войск: исторический очерк. – СПб.: Синодальная тип., 1902. – Кн. 3. – С. 258–259.

³⁸ РГВИА, ф. 489, оп. 1, д. 3022, л. 48.

прем'єр-майор І. Бей-Атажухов – «діамантовою медаллю» (золотою з діамантами).

За участь у штурмі фортеці Ізмаїл нагороджено: підполковника О. Орлова орденом Святого Георгія III ступеня, підполковника І. Бей-Атажухова орденом Святого Георгія IV ступеня; отамана П. Скаржинського³⁹ та капітана С. Балабіна Ізмаїльськими (Золотими) хрестами «За проявлену хоробрість»⁴⁰.

За участь у Наполеонівській війні 1812 р. та закордонних походах 1813–1814 рр. героїзм старшини Бузького війська відзначали неодноразово командуючі військами, нагороджуючи їх орденами, медалями та підвищенням по службі. Серед них: герой Наполеонівської війни 1812 р. Д. Давидов, командир третього полку підполковник Кленовський, які прохали Олександра I нагородити офіцерів, що відзначилися «мужністю, хоробрістю і безстрашністю в боях з ворогом, який намагався проникнути в Малоросію», генерал Лідерс, під командуванням якого перебував ескадрон В. Скаржинського, адмірал Чичагов. Про їхні подвиги згадував 23 жовтня 1812 р. у своєму рапорті Олександр I та М. Кутузов⁴¹.

Уряд гідно відзначив звитягу старшини. Зокрема, ротмістр О. Чеченський був відзначений орденами Святого Георгія IV ступеня (за участь в бою під м. Смоленськ), Святої Анни з діамантами (за участь в боях під м. Лейпциг), Святої Анни II ступеня з діамантами та Святого Володимира II ступеня (за участь у воєнній кампанії 1812 р.), Святого Володимира III ступеня (за участь у воєнній кампанії 1813 р.), медалями «За вступ до Парижа» та «На пам'ять про 1812 р.» (за участь у боях за м. Париж). Окрім орденів він удостоєний звання майора (за участь у боях за м. Гродно, 1812 р.) та звання полковника (за участь у боях за м. Париж, 1813 р.). До речі, у

храмі Христа Спасителя, побудованому при Олександрі III, на честь спасіння Вітчизни в 1812 р., на стіні № 16, серед імен героїв викарбовано ім'я О. Чеченського. Нижні чини, що відзначилися у Наполеонівській війні 1812 р. та закордонних походах 1813–1814 рр., отримали орденські срібні знаки за пред'явленими від Д. Давидова списками⁴².

Окрім військових подвигів, старшина за короткий проміжок існування війська залишила значний слід на ниві господарського освоєння краю, добродійності та меценатства. Їхні земельні ділянки були набагато більшими, ніж у козаків⁴³ і ними вони розпоряджались за принципом довічного володіння. Зокрема, у 1796 р. старшини отримали в особисте володіння 72 тисячі десятин землі. Серед них: 21000 десятин отримав командир Нововербованого полку І. Касперов, 18500 – майор П. Скаржинський, 3000 – підполковник Є. Богданов, 1508 – підполковник О. Требинський, по 1500 десятин – капітан Ф. Юзефович, майор Г. Юраш, поручик С. Хмельницький⁴⁴.

На своїх землях старшина засновувала нові маєтки та села. Зокрема, П. Скаржинський, отримавши від Катерини II за службу 655,8 га землі на території колишньої Бугогардівської паланки у 1770-х рр. заснував с. Скаржинку (Трикрати), куди згодом переселив 100 кріпаків, куплених у Київській та Подільській губерніях. Окрім Скаржинки йому належали села Нікольське та Нижнє Нікольське.

У 1776 р. П. Скаржинський купив у П. Текелі с. Мигію, яке входило до Ольвіопольського повіту, 6895 га землі та 480 кріпаків, а через два роки отримав угіддя поблизу Філонового Броду для поселення 50 родин⁴⁵.

Згодом, у 1786 р., П. Скаржинський неподалік р. Мертвовод заснував с. Мала Скаржин-

³⁹ РГВИА, ф.490, оп. 1, д. 618, л. 38.

⁴⁰ РГВИА, ф.489, оп. 1, д. 3022, л. 35.

⁴¹ Народное ополчение в Отечественной войне 1812 г.: сборник документов / под ред. Л. Г. Бескровного – М.: Академия наук СССР, 1962. – С. 56–64.

⁴² Кутузов М. И.: сборник документов и материалов / под ред. Л. Г. Бескровного. – М.: Воениздат, 1955. – Т. 4, ч. 2. – С. 82.

⁴³ Бачинська О. А. Вказ. праця. – С. 214–215.

⁴⁴ Хиони И. А. Бугские казаки и их борьба против феодально-крепостнического гнета (последняя четверть XVIII – первая четверть XIX вв.): дис. ... канд. ист. наук / И. А. Хиони. – Одесса, 1973. – С. 80.

⁴⁵ Там само. – С. 63.

ка (Миколаївка) та ряд економій, які стали основою для створення сучасних селищ на території Південної України.

Збереглися цікаві свідчення і про маєток В. Хмельницького, який в одному з рапортів писав, «що володіє нерухомістю в Херсонському повіті, маєтком, який оцінено в 3 тисячі та жінка володіє багатьма десятинами землі, на якій знаходяться різні заклади, що самі по собі немало коштують». В. Хмельницький володів с. Варварівкою, великим будинком в станиці Новопетровській та мав більше 100 робітників⁴⁶.

Козацька старшина щедро займалась меценатством, розвиваючи духовну культуру Півдня України. На її кошти зводились церкви, робились різного роду пожертвування. Так, зокрема, П. Скаржинський, заснувавши с. Скаржинки, викликав із Молдавії священика отця В. Наливайка і 12 травня 1780 р. звернувся до Слов'янської духовної консисторії із проханням «побудувати у слободі часовню»⁴⁷. У 1784 р. на його кошти було зведено Архангело-Михайлівську Петро-Павлівську церкви⁴⁸.

Отже, старшина Бузького козацтва була яскравими представниками тогочасної військової еліти. Проаналізувавши архівні матеріали було встановлено, що у 1793 р. служило у війську 4% старшини від загальної кількості козаків, а у 1803 р. – 3%.

Для війська була характерна прогресивна поліетнічність старшинського корпусу: якщо на 1793 р. у війську служив 21 «іноземець» (39%) (вісім росіян (15%), сім поляків (13%), чотири волохи (7%), один серб (2%) та один угорець (2%)), то на 1814–1815 рр. їхня кількість збільшується: в старшинському корпусі служив 31 «іноземець» (36,4%) (п'ять росіян (8%), десять волохів (11%), два вихрещених турки (3%), один грузин (1,5%), вісім поляків (9,4%) та три греки (3,5%)).

Вирізнялось військо і неоднорідністю «соціального становища» старшини. Проаналізувавши формулярні списки старшинського

корпусу, дійшли до висновку, що найпоширенішими записами у графі «соціальне походження» були: вихідці із козацьких родин, із офіцерських та старшинських родів, діти дворян. Зокрема, на 1804–1806 рр. у війську служили із: дітей священиків – один, дітей старшин та офіцерів – 45, дітей дворян – 31 старшина, а на 1814–1816 рр.: «козацьких дітей» – 31, дітей священиків – троє, дітей старшин та офіцерів – 45, дітей дворян – 54 особи.

Разом з тим їх діяльність вплинула на формування та розвиток Бузького полку: вони мали досвід ведення бойових дій, під час війни виступали разом зі своїми козаками та надихали їх на звитяги.

Але, аналізуючи життєдіяльність старшини можна прослідкувати деяку її деградацію. Незважаючи на військову доблесть, старшина поволі почала перетворюватися на великих землевласників, коли на перший план виступали вже не інтереси війська та козаків, а особисті. Разом з тим старшина поступово втрачала свій авторитет у козаків.

В даній статті публікуються рапорт та формулярні списки сотників Бузького війська за 1815 р., які зберігаються в Державному архіві Одеської області, у фонді «Канцелярія Новоросійського і Бессарабського генерал-губернатора» (Ф. 1), що містить у собі формулярні списки і місячні рапорти іррегулярних (козацьких) військ.

Слід зазначити, що кожен документ фонду розглядається як самостійна одиниця з власним номером і супроводжується редакційним заголовком. У заголовку зазначено дату (рік, місяць, день) написання та назву документа. Усі документи датовані за старим (юліанським) стилем, розміщені за хронологічною ознакою.

Текст поданих нижче документів друкується вперше, популярним методом, зі збереженням мовних, граматичних і стилістичних особливостей оригіналу. Вони розбиті на речення і абзаци відповідно до компонентів

⁴⁶ Хромов А. В. Реалізація місцевою владою Південної України політики уряду Російської імперії щодо козацтва у XIX ст. : дис. ... канд. іст. наук. / А. В. Хромов. – Одеса, 2012. – С. 81.

⁴⁷ Православна церква на півдні України (1775–1781) // Джерела з історії Південної України. – 2004. – Т. 4. – С. 498–506.

⁴⁸ Филиппович И. Летопись прихода Петропавловской церкви с. Мигея, Елисаветградского уезда Херсонской епархии / И. Филиппович // ЗООИД. – 1902. – Т. 24. – С. 27.

умовного формуляра. Пунктуаційні знаки, великі і малі літери поставлені з наближенням до вимог сучасної пунктуації та правопису. Різноманітність географічних і власних назв збережені. У текст вводяться три крапки ... , що вказують на пропуски, пошкодження тексту та його непрочитання.

Додаток

4 декабря 1815 года
Господину генераль лейтенанту
и кавалеру Рудзевичу
Войска Бугского войсковой канцелярии
представлено князю Горчакову
и писаной 25 декабря №3703

РАПОРТЪ

Въ доставленномъ Вашему Превосходительству отъ 24 числа сего м-ца, о штабъ и оберъ офицерахъ Бугского войска по старшинству ихъ службы, краткомъ списке, состоитъ ессауловъ тринадцать. Да после сего въследствіи полученного отъ Вашего Превосходительства подъ №3409 предписанія, уволены отъ службы два есаула Важницкій и Тернавскій. Следственно не достаесть теперь по положенію сего войска въ полкахъ ессауловъ четыре; сотники же превышаютъ свой комплектъ восемью человеками.

По поводу сему Войсковая канцелярія для пополненія комплекта ессауловъ, назначивъ по старшинству и достоинству къ производству сотниковъ: Мустяцу I, Бирзула, Трянова и Капустина и прилагая у сего формулярные списки о службѣ ихъ и техъ, которыя изъ старшихъ по объясненнымъ причинамъ обходятся, Ваше превосходительство вас покоршеише просить о повышеніи ихъ въ слѣдующія чины, зделать ваше куда слѣдуетъ представленіе.

Атаманъ Полковникъ князь Кантакузень

ФОРМУЛЯРНЫЙ СПИСОК О СЛУЖБѢ СОТНИКОВЪ

Мораитова I, Мустяцы I, Бирзула, Цветова, Трянова и Капустина

Мораитов I-й Степан Кирилов сын – первого полка сотник.

Возраст: 45 лет.

Вступил на службу: 1 генваря 1783.

Происхождение: из греческой нации.

В каких губерниях и сколько имеет мужского пола душ крестьян: крестьян не имеет, а жилой домъ Войска Бугского въ станице Гутницкой

Российской грамоте читать и писать умеетъ

Женатъ. Детей нетъ

Чины и звания, дата их присвоения:

1 генваря 1783 – казакъ в 3 бывшего Бугского казачьего полку;

10 сентября 1793 – пятидесятникъ;

1 генваря 1804 – урядникъ в Бугскомъ казачьемъ войске;

19 сентября 1811 – хорунжий;

13 ноября 1812 – сотникъ.

Во время службы своей въ походахъ и у делахъ противъ непріятели где и когда былъ:

Съ 1783 по 1788 годъ у содержаніи по реке Бугу кордонной стражи, 1788 подъ Очаковомъ 6 декабря на штурме, 1789 подъ Бендерами въ партіяхъ и сраженіяхъ, 1790 подъ Измаиловымъ декабря II на штурме и взятіи оногo, 1791 въ Молдавіи надъ рекою Серетомъ у содержаніи кордонновъ до заключенія съ Портою Оттоманскою мира, 1792-1793 въ Польше, 1805 и 1806 годовъ по 23 ноября у

содержаніи по реке Днестру кордонной стражи, того жъ года ноября 25 при занятіи города Бендеръ, потомъ къ городу Измайлову въ передовомъ отряде, 1807 генваря 10 при атаке неприятелемъ Мусайтского поста въ сильномъ сраженіи, и у содержаніи пикетовъ и партіяхъ марта 2 и 3 при прогнаніи неприятеля встретившего російскую армію къ городу Измайлову, марта 6, 10, 17 апреля 2, 14 и 23 при атаке того города, мая 26 и 12 июня въ генеральныхъ сраженіяхъ 1808-1809, 1810-1811 и 1812 июня по 12 у содержаніи по Австрійской и Варшавского герцогства границамъ кордоновъ и с того жъ числа при вступленіи французскихъ войскъ въ Россійскіе пределы при переправе оныхъ чрезъ реку Неманъ при городе Ковыль въ сраженіи, при городе Витебскъ и другихъ мѣстахъ до окончанія сей кампаніи былъ.

Мустьяца 1-й Дмитрий Лукьянов сын – второго полка сотник.

Возраст: 31 год.

Вступил на службу: 10 февраля 1800.

Происхождение: из военных дворян.

В каких губерниях и сколько имеет мужского пола душ крестьян: крестьян не имеет, а жилой домъ Войска Бугского въ станице Федоровской

Российской грамоте читать и писать умеетъ

Холостъ

Чины и звания, дата их присвоения:

10 февраля 1800 – канонеръ въ морскомъ флоте;

2 марта 1802 – младший унтеръ-офицеръ;

11 генваря 1803 – унтеръ-офицеръ;

1 генваря 1804 – переименован урядникомъ въ Бугскомъ войске;

19 сентября 1811 – хорунжий;

13 ноября 1812 – сотникъ.

Во время службы своей въ походахъ и у делахъ противъ неприятеля где и когда былъ:

1800, 1801-1802 и 1803 въ службе Николаевского флота. 1806 у содержаніи по Днестру кордоновъ, 1808, 1809-1810-1811-1812 июня по 13 число у содержаніи по Збручу, Немане и Бугу кордоновъ, и по вступленіи французскихъ войскъ въ пределы російскіе находясь при 1 Западной арміи въ сраженіяхъ июля 13, 14 подъ Витебскомъ августа 6 подъ Смоленскимъ 7 при селеніи Заблоти, 26 при Бородине откель и поступилъ въ партизанскій отрядъ гвардіи полковника Фигнера, 22 ... въ преследованіи неприятеля до города Красного 1813.

За границую апреля 20 при местечке Люцене 8-9 мая при городе Дауцене, августа 10 при Дербенте, ... Гизгюбель, 11 при городе Пирне, 14, 15 и 16 при городе Дрездене, 20, 23, 24 вторично при Пирне и Гизгюбеле сентября 2 и 3 при ... , Петерсвальде и Ноллендорфе былъ.

Бирзул Алексей Ларионов сын – второго полка сотник.

Возраст: 27 лет.

Вступил на службу: 10 февраля 1800.

Происхождение: из дворян.

В каких губерниях и сколько имеет мужского пола душ крестьян: крестьян не имеет, а жилой домъ Войска Бугского въ станице Федоровке

Российской грамоте читать и писать умеетъ, арифметике, исторію, географію, статистику, юриспруденцію и по молдавски говорить умеетъ

Холостъ

Чины и звания, дата их присвоения:

1 генваря 1804 – казакъ въ Бугскомъ казачьемъ войске;

12 декабря 1804 – урядникъ;

19 сентября 1811 – хорунжий;

13 ноября 1812 – сотникъ.

Во время службы своей въ походахъ и у делахъ противъ неприятеля где и когда былъ:

Въ походахъ былъ 1806 года ноября 26 при переходе Россійской арміи реку Днестръ, при занятіи полянского укреплена, 30 ноября крепости Акерманской и другихъ действияхъ до осады крепости Измайлова. После сего по способности былъ употребленъ при формированіи волонтирскихъ полковъ.

1808 и 1809 у содержанія по Австрійской границе кордонной стражи, где въ особенности много содействовалъ при удержаніи возмущившихся въ 1809 году въ Галиціи поляковъ отъ перехода на нашу сторону.

1812 года во время открывшейся въ Херсонской губерніи моровой язвы и до окончанія оной имелъ занятія при учрежденіи кордоновъ по реке Бугу, Кантакузенской карантинной заставы и уничтоженіи въ станице водяной заразы. Онъ открылъ одного человека, перешедшаго изъ зараженныхъ мѣстъ на благополучную сторону, котораго не допустивъ ни с кемъ до сообщенія представилъ въ карантинъ.

Во всехъ сихъ случаяхъ вверяемы были ему важнѣйшіе выполненія. Онъ оправдалъ ихъ съ величайшею деятельностью, осторожностію и благоразумнымъ распоряженіемъ и доставляли обо всемъ самыя верныя и подробныя сведенія, кои служили основаніемъ къ доведенію кордоновъ до совершеннаго устройства.

Цветов Илья Васильев сын – третьего полка сотник.

Возраст: 30 лет.

Вступил на службу: 1 генваря 1804.

Происхождение: из казачьихъ детей.

В какихъ губерніяхъ и сколько имеетъ мужского пола душъ крестьянъ: крестьянъ не имеетъ, а жилой домъ Войска Бугского въ станице Матвеевской

Россійской грамоте читать и писать умеетъ

Женатъ, детей не имеетъ

В комитете при полку

Чины и званія, дата ихъ присвоенія:

1 генваря 1804 – казакъ въ Бугскомъ войске;

12 декабря 1804 – урядникъ;

19 сентября 1811 – хорунжий;

13 ноября 1812 – сотникъ.

Во время службы своей въ походахъ и у делахъ противъ неприятеля где и когда былъ:

При вступленіи въ Россійскіе предѣлы французовъ и при ретираде къ мѣстамъ россійскихъ войскъ былъ при удержаніи пункта на коемъ усиливался неприятель въ Малороссію при местечке Чечерске съ 19 августа по 25 ноября всегда в отраженіи находился. А с того числа до окончанія французской компаніи во всехъ случившихся съ неприятелемъ сраженіяхъ до взятія города Парижа 13 марта 1814 года былъ.

Тряннов Константин Петров сын – второго полка сотник.

Возрасть: 36 летъ.

Вступилъ на службу: 1 мая 1792.

Происхождение: из казачьихъ детей.

В какихъ губерніяхъ и сколько имеетъ мужского пола душъ крестьянъ: крестьянъ не имеетъ, а жилой домъ Войска Бугского въ городе Вознесенске

Россійской грамоте читать и писать умеетъ

Женатъ, и имеетъ сына Ивана 6 летъ

Чины и званія, дата ихъ присвоенія:

5 мая 1792 – казакъ въ бывшемъ Бугскомъ полку;

Въ Бугскомъ казачьемъ войске съ 1 генваря 1804;

4 апреля 1805 – урядникъ;
19 сентября 1811 – хорунжий;
13 ноября 1812 – сотникъ.

Во время службы своей въ походахъ и у делахъ противъ неприятеля где и когда былъ:

1792 и 1793 въ Польше, съ 1794–1796 годовъ у содержаніи по реке Днестру и Черному морю кордонной стражи.

1806 при атаке города Измайлова, въ сраженіяхъ 1807 у содержаніи по рекамъ Дунаю и Серету кордонной стражи и Сафянскомъ лимане отъ города Измайлова передовой цепи и въ Молдавіи 1808 по 1 июня 1811 годовъ у содержаніе по Австрійской, Турецкой и княжества Варшавского кордонъ. А потомъ противу вступившихъ въ російскіе пределы французовъ и при ретираде къ месту Россійскихъ войскъ, при удержаніи пункта на коемъ усиливался неприятель въ Малороссію при местечке Чечерске съ 19 августа по 25 ноября всегда въ сраженіи оныхъ находился, а с того числа до окончанія французской компаніяхъ былъ.

Капустин Егор Алексеев сын – третьего полка сотник.

Возрасть: 29 летъ.

Вступилъ на службу: 1 генваря 1804.

Происхождение: из военныхъ дворянъ.

В какихъ губерніяхъ и сколько имеетъ мужского пола душъ крестьян: крестьянъ не имеетъ, а жилой домъ Войска Бугского въ станице Гурьевской

Россійской грамоте читать и писать умеетъ

Женатъ, детей не имеетъ

Чины и званія, дата ихъ присвоенія:

1 генваря 1804 – казакъ въ Бугскомъ казачьемъ войске;

15 сентября 1804 – урядникъ;

19 сентября 1811 – хорунжий;

13 ноября 1812 – сотникъ.

Во время службы своей въ походахъ и у делахъ противъ неприятеля где и когда былъ:

1805 по нужной экстенности Подольской губерніи въ местечке Черновцахъ. 1806 при атаке города Измайлова въ сраженіяхъ. 1806 у содержаніи по рекамъ Дунаю и Серету передовыхъ пикетовъ и при Сафанскомъ лимане передовой цепи 1808 года въ ... по 21 марта 1811 по 1 число июля у содержаніи по Австрійской, Турецкой и княжества Варшавского по границамъ а потомъ съ начала и до окончанія французской кампаніи во всехъ случившихся сраженіяхъ действительно былъ.

Державний архів Одеської області, ф. 1, оп. 218, спр. 8, арк. 83–85. Оригінал.

References

1. Abalikhin, B. S. (1962). *Ukrainskyj narod u Vitchyznianiij vijni 1812 r.* Kyiv: Derzhpolitvydav URSR. [in Ukrainian].
2. Ancupov, I. A. (2000). *Kazachestvo rossijskoe mezhdru Bugom i Dunaem.* Kishinev. [in Russian].
3. Babkin, V. I. (1962). *Narodnoe opolchenie v Otechestvennoj vojne 1812 g.* Moskva: Socialno-ekonomicheskaya literatura. [in Russian].
4. Bahalij-Tatarynova, O. D. (1927). *Narysy z istorii vijskovykh poselen' na Ukraini. Naukovyj zbirnyk Kharkivs'koi naukovo-doslidnoi kafedry istorii ukrain-s'koi kul'tury. Z istorii selians'kykh rukhiv na Livoberezhnij Ukraini,* (5), 93–153. [in Ukrainian].
5. Bachynska, O. A. (2011). *Kozatstvo v «pisliakozats'ku» dobu ukrains'koi istorii (kinets' XVIII-XIX st.).* Kyiv: Vyscha shkola. [in Ukrainian].
6. Beskrovnyj, L. G. (1972). *Russkaya armiya i flot v XIX v.* Moskva: Nauka. [in Russian].
7. Vasilev, A. A., Eliseev, A. A. (1997). *Russkie soedinennye armii pri Borodine 24-26 avgusta 1812 g.: sostav vojsk i chislennost.* Moskva. [in Russian].
8. Glinka, V. M., Pomarnackij, A. V. (1974). *Voen-naya galereya Zimnego dvorca.* Leningrad: Avrora. [in Russian].
9. Glinka, S. N. (1836). *Zapiski o 1812 g.* Sankt-Peterburg: v tipografii Imperatorskoj Rossijskoj akademii. [in Russian].
10. Doroshenko, O. M. (2011). *Rid Skarzhynskykh v istorii Pivdennoi Ukrainy (seredyna XVIII – pochatok XX st.).* Mykolaiv. [in Ukrainian].
11. Druzhinina, E. I. (1970). *Yuzhnaya Ukraina v 1800–1825 gg.* Moskva: Nauka. [in Russian].

12. Zyablovskij, E. F. (1815). *Statisticheskoe opisanie Rossijskoj imperii v nyneshnem ee sostoyanii s predvaritel'nymi ponyatijami o statistike i s obshhim obozreniem Evropy v statisticheskom vide* (Vol. 3). Sankt-Peterburg: v Morskoj tipografii. [in Russian].
13. Beskrovnij, L. G. (Ed.). (1955). *Kutuzov M. I.: sbornik dokumentov i materialov* (Vol. 4). Moskva: Voenizdat. [in Russian].
14. Lobachevskij, V. (1887). Bugskoe kazachestvo i voennye poseleniya : literaturnye nabroski o Vladimira Lobachevskogo. *Kievskaya starina*, (12), 591–626. [in Russian].
15. Mixajlovskij-Danilevskij, A. I. (1843). *Opisanie Otechestvennoj vojny 1812 g.* (Vol. 2). Sankt-Peterburg: tipografiya Shtaba Otdel'nogo Korpusa Vnutrennej Strazhi. [in Russian].
16. Beskrovnij, L. G. (Ed.). (1962). *Narodnoe opolchenie v Otechestvennoj vojne 1812 g.: sbornik dokumentov*. Moskva: Akademiya nauk SSSR. [in Russian].
17. Petrov, A. N. (1885). *Vojna Rossii s Turciej 1806-1812 gg.* (Vol. 1). Sankt-Peterburg: Voennaya tipografiya. [in Russian].
18. Semenova-Tyan-Shanskogo, V. P. (Ed.). (1910). *Rossija. Polnoe geograficheskoe opisanie nashego Otechestva. Nastol'naya dorozhnaya kniga dlya russkix lyudej* (Vol. 14). Sankt-Peterburg: tipografiya A. F. Devriena. [in Russian].
19. Rudkovskij, A. (1882). Svedeniyao Bugskix kazakax. *Kievskaya starina*, (4), 389–391. [in Russian].
20. Skalkovskij, A. A. (1882). Eshhe o bugskix kazakax. *Kievskaya starina*, (4), 598–603. [in Russian].
21. Skalkovskij, A. A. (1883). K istorii bugskix kazakov. *Kievskaya starina*, (6), 186–187. [in Russian].
22. Gribovskij, A. M. (Comps.). (1791). *Sobranie vsax pomeshhennyx v Vedomostyax obeix stolic, s 1787 po 1791 god vklyuchitelno, relyacij o voennyx dejstviyax protiv nepriyatelej Rossijskoj imperii* (Vol. 1). Moskva: Universitetskaya tipografiya u V. Okorokova. [in Russian].
23. Gribovskij, A. M. (Comps.). (1791). *Sobranie raznyx poluchennyx ot glavnokomanduyushhix armiyami i flotami ko dvoru donesenij: s podlinnikov prisylaemyx v Imperatorskuyu Akademiyu nauk dlya napechataniya v Vedomostyax*. Sankt-Peterburg: Imperatorskaya Akademiya nauk. [in Russian].
24. Suxomlina, A. V., Styrova, V. D. (Ed.). (1951). *Suvorov A. V.: sbornik dokumentov*. Moskva: Voennoe izdatelstvo voennogo ministerstva SSSR. [in Russian].
25. Filippovich, I. (1902). Letopis prixoda Petropavlovskoj cerkvi s. Migeya, Elisavetgradskogo uezda Xersonskoj eparxii. *Zapiski Odesskogo obshhestva istorii i drevnostej*, (24), 27. [in Russian].
26. Honcharuk, T. H., Hutsaliuk, S. B., Sapozhnikov. I. V., Sapozhnikova, H. V. (1999). *Khadzhybej-Odesa ta ukrains'ke kozatstvo (1415–1797 rr.): do 210-i richnytsi shturmu Khadzhybejskoho zamku*. Odesa: OKFA. [in Ukrainian].
27. Xioni, I. A. (1973). *Bugskie kazaki i ix borba protiv feodalno-krepostnicheskogo gnetu (poslednyaya chetvert XVIII – pervaya chetvert XIX vv.)*. Odesa. [in Ukrainian].
28. Xioni, I. O. (1965). Do istorii zaselenia Pobuzhzhia (Buzke kozatske vijsko 1769–1817 rr.). *Ukrainskyj istorychnyj zhurnal*, (8), 126–128. [in Ukrainian].
29. Khromov, A. V. (2012). *Realizatsiia mistsevoiu vladoiu Pivdennoi Ukrainy polityky uriadu Rosijskoi imperii schodo kozatstva u XIX st.* Odesa. [in Ukrainian].